

TANTÁRGYI ADATLAP

[kommunikáció- és médiatudományi mesterképzés](#)

I. Tantárgyleírás

A társadalmi kommunikáció elméletei

Theories of Social Communication

Neptun-kód	szemeszter	K/V	értékelés	óraszám (e/gy)	kredit	nyelv	tárgyfélév
BMEGT43M108	2017/18	K	v	4/0	5	magyar	1/2

A tantárgy oktatója

[Lakatos Zoltán](#), egyetemi adjunktus
zlakatos@eik.bme.hu
Szociológia és Kommunikáció Tanszék

A tantárgy az alábbi témakörök ismeretére épít

-

Kötelező/ajánlott előtanulmányi rend

-

A tantárgy leírása

A kommunikáció társadalmi meghatározottságának kérdései fontos helyet foglalnak el mind a klasszikus, mind a késő XX. századi és kortárs szociológiában. A kurzus az emberi kommunikáció társadalmi erőterével foglalkozó legfontosabb elméleteket mutatja be. Nézőpontja ebből adódóan szociologikus, középpontjában pedig a *reprezentációk*, helyesebben a reprezentációk *cselekvésértéke* áll. A társadalomtudomány felől

közelítve a beszédaktus-elméletet a konstatívum/performatívum különbségtétele rokonságot mutat Weber viselkedés/cselekvés dichotómiájával, amennyiben a cselekvést a viselkedéstől a *szubjektív értelemtulajdonítás* különbözteti meg. Austin és Weber egyaránt a társadalomban találják meg azt az erőt, ami a pusztá kommunikációt, illetve viselkedést cselekvéssé teszi. A minket foglalkoztató elsődleges kérdést Austin korszakalkotó írásának eredeti címénél jobban nem is lehetne megfogalmazni: *How to Do Things With Words?* — igaz, az itt tárgyalt szövegekben inkább e kérdés szenvedő szerkezetű parafrázisán („How Things are Done With Words”) van a hangsúly. A kurzus során azt is tárgyaljuk, hogyan cselekszünk, illetve cselekszenek "rajtunk" szavakkal anélkül, hogy tudnánk róla.

A féléves program nem elmélettörténet, ezért az egyes iskolákat nem időbeli sorrendben, hanem a vizsgált jelenség összefüggéseinek logikáját követve tárgyaljuk. Némelyik szerző munkásságával annak elméleti előzményei előtt foglalkozunk, mert így könnyebben felismerhető egy-egy nehezebb klasszikus szöveg elmélettörténeti jelentősége. A kiindulópont Austin beszédaktus-elméletének szociológiai kutatást megtermékenyítő tézisei. Innét csak egy lépés a cselekvésként értelmezett beszédaktus társadalmi kontextusa, melyet Bourdieu-nek a szimbolikus erőszakkal foglalkozó munkái alapján kezdünk vizsgálni. A hatékony (értsd: hatalmi) diskurzus kritikai elemzése hasznos támpontokat nyújt a későmodernitás politikai nyilvánosságának, sőt a reprezentációk által egyre erősebben befolyásolt fogyasztói piacok vizsgálatához is. A nyelvi piacot szimbolikus erőszak által meghatározott térként értelmező bourdieu-i tézisek megértése megkívánja a szent vs. profán dichotómia tárgyalását, ezért egy alkalom erejéig Durkheim vallásszociológiájával is foglalkozunk — anélkül, hogy ez bármilyen értelemben kitérőt jelentene.

A kategóriák, fogalmak társadalmi meghatározottságának vizsgálata átvezet a szimbolikus interakcionizmust megalapozó Mead munkásságához. A kommunikáció Bourdieu-nél már érintett politikai vonatkozásival pedig Habermas nyilvánosság-elmélete kapcsán foglalkozunk alaposabban. Habermas és Bourdieu ellentétes álláspontot képviselnek az uralommentes/racionális kommunikáció, egyben a demokratikus politika lehetőségének kérdéseiben: az ellentét megértéséhez tanulmányozzuk Habermas kommunikatív cselekvés-elméletét, különös tekintettel a rendszer/életvilág dichotómiájára. Ez utóbbi politikai vetületével a kései kapitalizmus válságjelenségein keresztül is foglalkozunk. Luhmann rendszerelmélete kapcsán pedig azt a kérdést vizsgáljuk, hogy a társadalmi jelenségek, köztük a kommunikáció vizsgálatára mennyiben alkalmasak az absztrakt modellek. A félév második felében, elsősorban Habermas és Luhmann szövegeinek tanulmányozásakor nagy figyelmet szentelünk a nyelvet használó (~"értelem"-) rendszerek és a technológia összefüggéseinek.

A tantárgy témakörei

csütörtök
17:15-20:45

heti témakörök

2018.02.08	1	[1] Kommunikatív aktus, performativitás
2018.02.15	2	[2] Szimbolikus erőszak I.: Beszédaktusok
2018.02.22	3	[3] Szimbolikus erőszak II: A szimbolikus javak gazdasága
2018.03.01	4	[4] Rituálék és "eredendő" kategóriák: szent és profán
2018.03.08		

2018.03.15

[oktatási szünet](#)

6 Nemzeti ünnep: ezen a napon nincs óra

2018.03.22

7 [6] Reprezentatív vs. kritikai nyilvánosság I: Definíció, funkciók; Félévközi zh (az első órában): az 1-4. hét anyagából

2018.03.29

8 [7] Reprezentatív vs. kritikai nyilvánosság II: Történeti fejlődés

2018.04.05

[oktatási szünet](#)

9 BME tavaszi szünet: ezen a napon nincs óra

2018.04.12

10 [8] Kommunikatív cselekvés I: Cselekvéstipológia

2018.04.19

11 [9] Kommunikatív cselekvés II: Rendszer és életvilág

2018.04.26

12 [10] Válságtendenciák

2018.05.03

13 Ezen a napon nincs óra

2018.05.10

14 [11] Rendszerelmélet I: Differenciálódás, önszerveződés

2018.05.17

15 [12] Rendszerelmélet II: Értelemrendszerek és kommunikáció

Irodalom

- (a) Bourdieu, Pierre (1974): Censorship. Bourdieu, Pierre (1993): Sociology in question. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE. (90-93); (b) Bourdieu, Pierre (1974): La censure. In: Bourdieu, Pierre (1980) Questions de sociologie. Paris: Les Éditions de
- (a) Bourdieu, Pierre (1982): A lecture on the lecture. In: Bourdieu, Pierre (1990): In Other Words. Stanford, California: Stanford University Press. (177-198); (b) Bourdieu, Pierre (1982): Leçon sur la leçon. Paris: Les Éditions de minuit. (7-55)
- (a) Bourdieu, Pierre (1991): Language and Symbolic Power. Cambridge: Polity Press. Introduction (32-34); I. The Economy of Linguistic Exchanges (37-102); II. The Social Institution of Symbolic Power (105-159) / (b) Bourdieu, Pierre (1982): Ce que parler v
- (a) Luhmann, Niklas (2006): Bevezetés a rendszerelméletbe. Budapest: Gondolat Kiadó. II/1. A nyílt rendszerek elmélete (43-64); II/2. A rendszer mint differencia (formaanalízis) (65-87); II/3. Műveleti zártság (88-95); II/4. Önszerveződés, autopoieízisz (9
- (a) Luhmann: Bevezetés a rendszerelméletbe. IV. Értelem (207-232); V. Pszichikai és szociális rendszerek (235-270); VI. A kommunikáció mint önmegfigyelő művelet (271-296) / (b) Luhmann: Einführung in die Systemtheorie. Heidelberg: Carl-Auer-Systeme Verlag

- (a) Mead, George Hebert (1973): A pszichikum, az én és a társadalom szociálbehaviorista szempontból. Budapest: Gondolat. I. A társadalmi behaviorizmus nézőpontja (5-45) / (b) Mead, George Hebert (1972): Mind, Self, and Society (From the Standpoint of a So
- (a) Mead: A pszichikum, az én és a társadalom... II. A pszichikum (46- az egész fejezet) / (b) Mead: Mind, Self, and Society. II. Mind (42-134)
- Austin, J. L. 1990. Tetten ért szavak. Fordította Pléh Csaba. Budapest: Akadémiai
- Bourdieu, Pierre (2002): A gyakorlati észjárás. Napvilág Kiadó, Budapest. 6. A szimbolikus javak gazdasága (147-184)
- Durkheim, Émile (2002): A vallási élet elemi formái. L'Harmattan. Konklúzió (377-403)
- Habermas, Jürgen (1993): A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása. Budapest: Századvég/Gondolat. I. A polgári nyilvánosság típusának propedeutikai elhatárolása (51-80); III. A nyilvánosság politikai funkciói (116-153); V. A nyilvánosság társadalmi str
- Habermas, Jürgen (2011): A kommunikatív cselekvés elmélete. Budapest: Gondolat. I. kötet/3. fejezet (195-236): Társadalmi cselekvés, célszerűség és kommunikáció
- Habermas, Jürgen (2011): A kommunikatív cselekvés elmélete. II. kötet/6. fejezet (356-413): Rendszer és életvilág
- Habermas, Jürgen: Válságtendenciák a kései kapitalizmusban. In: Habermas, Jürgen (1996): Válogatott tanulmányok. Budapest: Atlantisz. (59-139)
- Habermas: A modernség: befejezetlen program. In: Válogatott tanulmányok (259-281)
- Némedi Dénes (1996): Durkheim. Tudás és Társadalom. Budapest: Áron Kiadó. 10. A vallásszociológia mint szociális episztemológia (272-319)
- Pléh, Csaba (1990): A szaván fogott szó. In.: Austin: Tetten ért szavak (7-25).

A szakirodalom használata

A kötelező irodalomnál általános szabályként mindig szerepel a szövegek magyar változata — amennyiben létezik ilyen. Csak egy-két munkának nincs magyar fordítása: ilyenek akkor szerepelnek a kötelező irodalomban, ha elérhetők angolul (eredeti nyelvükön vagy fordításban).

Azoknál a kötelező szövegeknél, amelyeknek nincs magyar fordításuk, továbbá az eredeti szövegek nem angol nyelvűek, az angol fordítás mellett helyenként az eredeti szöveg forrását is feltüntettem. Az első helyen mindig az angol (vagy magyar) nyelvű szöveget szerepeltetem — függetlenül attól, hogy az eredeti változatról van-e szó — „(a)” betűvel jelölve, a nem angol (vagy magyar) nyelvű szövegeket pedig „(b)”, „(c)”, stb. jelöléssel, kisbetűvel. A megadott hivatkozások (kiadó, év, oldalszámok) ezekre a verziókra vonatkoznak, ezzel együtt mindenki abból a forrásból olvashat, amelyik számára a legkényelmesebb, tehát fel nem tüntetett verziók, ill. fordítások is használhatók.

A kurzus webtárhelyén elhelyezem azokat a szövegeket, amelyekből rendelkezésünkre áll elektronikus változat. A kötelező irodalomban szereplő, akadémiai folyóiratokban megjelent publikációk mindegyike elérhető ilyen formátumban. Az elektronikusan nem hozzáférhető szövegek közül csak olyanok kerültek a kötelező irodalomba, amelyek beszerezhetők a BME- vagy a Szabó Ervin Könyvtárból.

A tantárgy oktatásának módja

előadás

II. Tantárgykövetelmények

Pótlási lehetőségek

póthéten, mindkét zh pótolható vagy újraírható

Konzultációs lehetőségek

E.709 csütörtök 18:45-20:45 (email-egyeztetés alapján)

A kurzus teljesítésének feltételei

1. Az aláírás feltétele a félévközi zárthelyi dolgozat legalább elégséges teljesítése.

Ha tehát valaki írt egy legalább elégséges zh-t, akkor aláírást kaphat függetlenül attól, hogy jött-e vizsgázni, illetve hogyan sikerült a vizsgája. Ha a zh-ja nem sikerült legalább elégségesre, akkor nem kap aláírást, és nem vizsgázhat.

2. A félévközi zh, továbbá az írásbeli vizsga mindegyikének legalább elégséges teljesítése.

A végső osztályzatot a zh és az írásbeli vizsga súlyozott átlaga adja:

A legalább elégséges végső osztályzathoz szükséges mindkét számonkérés külön-külön legalább elégséges szintű teljesítése. Ha tehát valaki pl. ötös zh-t írt, de a végső (javítás utáni) vizsgajegye elégtelen, akkor a végső osztályzata nem elégséges, hanem elégtelen. A félévközi zh a félév végi póthéten pótolható vagy javítható: a végső eredménye a jobb osztályzat lesz. A vizsgázás feltétele az aláírás, azaz a legalább elégséges zh.

A jeles osztályzat feltétele, hogy a hallgató ne csupán a kötelező szakirodalmat ismerje, hanem bizonyítsa, hogy az elsajátított ismeretek alapján képes önálló gondolkodásra. A számonkérések ennek megfelelően két kérdéstípusból állnak:

- a szakirodalommal kapcsolatos ténykérdések;
- konkrét probléma elemzése, ún. "esszé" kérdés.

Esszé-feladatból a vizsgán kettő is lesz, melyek egyenként is nehezebbek (ezért a végső osztályzatban nagyobb súlyt képviselnek), mint a zh-k esetében.

A félévközi zh alkalmával a zh-t közvetlenül megelőző tanulmányi héten vett anyagot nem kérjük számon. A félévet záró írásbeli vizsgán minden témakörből szerepelhet kérdés.

A rendelkezésre álló idő a zh-nál 90 perc, a vizsgánál 120 perc; segédeszköz nem használható.

Értékelési szempontok

Pontozás

zh		írásbeli vizsga	
ponthatárok	osztályzat	ponthatárok	osztályzat
31-35	5	41-45	5

27-30:	4	36-40	4
23-26:	3	30-35	3
17.5-22:	2	22.5-29	2
0-17:	1	0-22	1

Értékelés

jeles (5)	Excellent [A]
jeles (5)	Very Good [B]
jó (4)	Good [C]
közepes (3)	Satisfactory [D]
elégséges (2)	Pass [E]
elégtelen (1)	Fail [F]

A tantárgy sikeres teljesítésével elsajátítható kompetenciák

Tudás

Képesség

Attitűd

Önállóság és felelősség

A tantárgy elvégzéséhez szükséges tanulmányi munka

kontakt óra	35%
félévközi készülés órákra	5%
felkészülés zárthelyire	10%
írásos tananyag elsajátítása	20%
felkészülés a számonkérésre	30%
összesen	100%

Tantárgyfelelős

név
[Lakatos Zoltán](#)
[2017/18. I. félév](#)

beosztás
egyetemi adjunktus

tanszék
BME Szociológia és Kommunikáció Tanszék